

Catherine Millet

EEN DROOMJEUGD

Een vertelling

Uit het Frans vertaald door
Karina van Santen en Martine Vosmaer

2016

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

De presentielijst

Toen mijn ouders een van de laatste dagen van oktober 1951 aan het eind van de ochtend thuiskwamen, legde mijn moeder een baby op de divan, maar het enige wat me daarvan is bijgebleven, is een beeld van het handje dat ik mocht aaien. Nu moet ik wel zeggen dat de divan, die diende als bed voor mijn moeders moeder, in het schemerduister stond, in de woonkamer van het appartementje waar we woonden, tegen de muur het verst van het raam, dat uitkeek op een nauwe binnenplaats. We beginnen ons leven met gebalde vuisten, en ik vouwde al spelend de minuscule vingertjes open zoals vast veel kleine meisjes dat doen, en vergeleek dit handje met dat van mijn celluloid babypop. Het was heerlijk zacht. Mijn moeder keek oplettend en ernstig naar dit spel en moedigde me aan: 'Je mag hem best aanraken, hoor, toe maar, je mag hem best aanraken.'

Een andere herinnering die bovenkwam dankzij een psychoanalyse twintig jaar later is de volgende: we hadden al heel lang op bezorgers zitten wachten en omdat ze maar niet kwamen, besloten mijn moeder en mijn grootmoeder uiteindelijk de deur uit te gaan. Op het moment dat we door de glazen deur van de liftkooi de hal van het gebouw in stapten, barstte ik in tranen uit. De twee vrouwen

moesten erom lachen terwijl ze me probeerden te troosten. Toen deze herinnering bovenkwam, leefde mijn moeder nog en ik heb haar ernaar gevraagd. Ze herinnerde zich het voorval. Volgens haar gebeurde het op een middag dat ze wachtte op de bezorging van nieuwe bedden. Tot dan toe had ik in de slaapkamer van mijn ouders geslapen, maar na de geboorte van mijn broertje hadden ze zijn ledikantje daar neergezet en besloten dat ik in het vervolg bij mijn grootmoeder in de kamer zou slapen. Uit mijn herinnering was verdwenen dat we op het moment dat we naar buiten stapten de bezorgers, die we niet meer hadden verwacht, tegen het lijf liepen. De bedden die ze brachten waren onderschuifbedden, en vanaf die dag moesten we elke dag het ene bed onder het andere vandaan trekken en het omhoogzetten door de poten uit te klappen, en zo sliepen we naast elkaar, mijn grootmoeder en ik, in bedden die tegen elkaar aan stonden bij gebrek aan ruimte, want de rest van de kamer werd in beslag genomen door een buffet en een rustieke eettafel met bijpassende stoelen. Ik had het bed tegen de muur gekregen omdat mijn grootmoeder natuurlijk vroeger opstond dan ik.

Zo woonden we met z'n vijven in dat tweekamerappartement. Je kwam binnen door een smalle gang, met links de lange, smalle keuken, en aan het eind deze multifunctionele kamer. Rechts waren de dubbele deuren van de inbouwkast waarin ze dreigden me op te sluiten als ik nog een keer stout was; overigens deden ze dat af en toe werkelijk, en dan stond ik daar onbeweeglijk en doodsbang omdat de straf vergezeld ging van deze dreiging: in de vloer zat een luik waardoor ik in de hel kon tuimelen. Om de slaapka-

mer waaruit ik was verbannen te bereiken, moest je door de woonkamer. Ik weet niet meer waar de wc was, maar ik herinner me dat we ons wasten (poedelden, zeiden wij altijd) boven de gootsteen in de keuken.

Het was in Bois-Colombes, een buitenwijk van Parijs, rue Philippe-de-Metz 1. Daar ben ik geboren, in het tweekamerappartement op de derde verdieping, ter plekke verschenen, een voorrecht dat in mijn ogen bij mijn status van oudste hoorde, want voor de geboorte van mijn broer was mijn moeder naar een kliniek gegaan. Ik was niet alleen blij dat ik er eerder was dan hij, ik vond het ook eervoller om omringd door familie geboren te worden dan ergens ver weg en anoniem. Als oudste ben je niet hoger in rang omdat je ouder, groter of sterker bent, maar omdat je al tot het samenstel van het gezin en het huis behoort waarin de jongste wordt ontvangen en waarin een plaats voor hem wordt vrijgemaakt, omdat je zijn gastvrouw bent. Toen ik me later beter kon voorstellen wat een bevalling inhield en ik mijn moeder hoorde zeggen: ‘De eerste keer’, of ‘van Catherine ben ik thuis bevallen’, stelde ik me voor dat mijn moeder me ter wereld had gebracht op de met donkergroen pluche beklede divan waarop ze de baby had gelegd toen ze uit de kliniek kwam, en niet in haar eigen bed. Aan de andere kant zou het kunnen dat het kleine broertje, aangezien hij de voornaam Philippe kreeg, via een occulte band verbonden was met de straat, uit hoofde van ik weet niet wat voor overgeleverd feodaal recht waar hij zich in zijn kinderlijke verzinsels op liet voorstaan. Kleine jongetjes houden meer van adellijke titels dan kleine meisjes, misschien omdat

hun helden, de ridders, altijd ridder van zus of van zo zijn, dus noemde hij zich Philippe de Millet, en zelfs Philippe de Reyssac de Millet, omdat we een keer op bezoek waren geweest bij familie van mijn vader die in het dorp Reyssac in de Corrèze woonde, en hij kennelijk vond dat Reyssac beter klonk dan Millet.

Onze ouders waren meteen na hun huwelijk in mei 1939 in deze kleinburgerlijke, vredige, maar snelgroeïende voorstad ten noordoosten van Parijs gaan wonen, omdat ze dan in de buurt zaten bij de broer en de zus van mijn vader, die allebei al getrouwd waren. Bois-Colombes ligt in een bocht van de Seine die het schiereiland van Gennevilliers wordt genoemd. Het was toen een jonge gemeente, die tussen 1880 en 1900 na veel administratief getouwtrek onafhankelijk was geworden van het soevereine Colombes. Veel van de straten waren genoemd naar de vurige voorvechters van de onafhankelijkheid: Joseph Mertens, Charles Duflos en ook Charles Chefson, fraai klinkende namen van mensen die tegenwoordig bij veel Bois-Colombianen beslist niet meer bekend zullen zijn, en al heb ik indertijd zelf ook nooit veel over hen gehoord, ik voegde hen in mijn verbeelding bij de generaals van Napoleon en de grote wetenschappelijke weldoeners van de mensheid. Naast de prospectieve verbeelding die bij Proust bijvoorbeeld bewerkstelligde dat de naam Balbec dromen van reizen opwekte, bestaat er een retrospectieve verbeelding, waardoor de namen van plaatsen en straten waar we als kind hebben gewoond, vooral als het eigennamen zijn, ons leven verankeren in een lokale geschiedenis, die in de stad ongetwijfeld minder duidelijk is dan op het platteland, maar even mythisch als de oude

geschiedenis die je op school leerde. We voelen ons de hoeders van die geschiedenis, hoe ver we er sindsdien ook van verwijderd zijn geraakt, lichamelijk of geestelijk. Ik hoef al jaren mijn tong niet meer te breken over de slissende alliteratie Charles Chefson, een naam die ik indertijd zo bijzonder vond dat hij voor mij op één lijn stond met verzonnen namen van filmactrices en zangeressen als Doris Day of Mick Micheyl, maar die me tegelijkertijd altijd vertrouwd is gebleven, net als de naam van mijn neven en nichten die, jazeker, Schneckenburger heten! Benamingen met een landelijke connotatie, zoals het kruispunt Quatre-Routes, Les Vallées, Les Bruyères (heidevelden), of de rue des Aubépines (meidoorn), die ons helpen onze persoonlijke geografie te markeren, en zelfs een rue Victor-Hugo waarover ik hoor praten maar die niets te maken heeft met de straat die haaks op de rue Philippe-de-Metz stond, kunnen me rechtstreeks terugvoeren naar die tijdslaag.

De naam alleen al, Bois-Colombes! Halverwege de negentiende eeuw veranderde het bos van Colombes, dat onder het ancien régime een jachtdomein was, in een wandelgebied voor de gegoede burgerij uit Parijs. Men ging er lunchen in de herbergen en liet er buitenhuizen bouwen, totdat na de snelle aanleg van een spoorlijn een aantal van hen besloot zich er blijvend te vestigen. Het gebied floreerde, en de bewoners waren steeds minder bereid om op te draaien voor het grootste deel van de kosten van de gemeente Colombes, die nog erg landelijk was, dat wil zeggen dat er, in de ogen van de ambtenaren, de middenstanders en een paar kunstenaars in het bos van Colombes, boerenpummels en potschrapers woonden die te beroerd wa-

ren om trottoirs voor hen aan te leggen en lantaarnpalen neer te zetten. Vlak bij ons huis stond nog een boerderij, op het grondgebied van de belendende oudere stad, Asnières, waar melkkoeien werden gehouden, die ik overigens nooit te zien heb gekregen. De boerderij was omgeven door een metershoge kale muur die in zekere zin de afscheiding vormde tussen mijn dagelijkse werkelijkheid en de verstreken tijd die mijn ouders en mijn grootmoeder me voorspiegelden als een grappige curiositeit waartoe ik nooit toegang zou hebben, en die waarschijnlijk minder comfortabel was, maar wel heel aantrekkelijk, omdat hij leek op wat ik beschreven zag in boeken, want het leeuwendeel van de kinderliteratuur schilderde een beeld van een Frankrijk dat nog maar net de negentiende eeuw achter zich had gelaten.

Bois-Colombes heeft tot op de dag van vandaag zijn arcadisch-burgerlijke sfeer behouden. Er zijn talloze 'avenues' en 'villa's', in feite niet meer dan smalle dwarslaantjes die privéhuizen van het verkeer scheiden. Langs de meeste straten staan tuinhekken die af en toe verdwijnen in min of meer mottige liguster- of coniferenhagen. De wanorde van de vegetatie doet vermoeden dat deze tuinen oud zijn. Veel van de grote huizen van kalksteen of baksteen, of soms een combinatie van de twee, met boven de ramen en deuren friezen van dikke roze en rode bloemen van keramiek tegen een blauwe of amandelgroene achtergrond, zijn asymmetrisch, met aan de ene kant een puntgevel, en daarboven soms nog een houten lichtkoepeltje of een zinken spits, die het effect geeft van een soort torentje, waardoor deze architectuur, die een stijl van rond 1900 imiteert, doet denken

aan kastelen uit de Walt Disney-studio's. Langs de meeste straten waar ik doorheen liep op weg naar school, zag of vermoedde ik dit soort villa's, die met hun eeuwige ingeslapenheid mijn nieuwsgierigheid en mijn jaloezie opwekten. Later, op de middelbare school, kwam ik in sommige van die huizen binnen dankzij mijn vriendschap met kinderen die het geluk hadden daar te wonen, en ik heb nog steeds een soort heimwee naar de sfeer van een slaperige voorstad – al zou ik waarschijnlijk zwaar depressief worden als ik daar moest wonen –, want deze huizen waren het eerste voorbeeld van een ideaal leven dat ik me concreet kon voorstellen. In de jaren vijftig hadden kinderen veel minder beeldmateriaal beschikbaar dan nu, en hun kijk op de toekomst werd veel meer bepaald door hun directe omgeving. Prentenboeken, documentaires die op school werden vertoond, de eerste vakanties bij mijn grootouders in Tulle en aan zee bij Quiberon verbreedden mijn horizon, maar vormden geen voorraad beelden die vertrouwd genoeg waren om mezelf blijvend op te projecteren. Mijn innerlijke fantasieën veroverden voornamelijk de verborgen hoekjes van mijn dagelijkse routes, ook al botsten ze daarmee. Afgezien van de weg naar school, naar de huizen van mijn ooms en tantes, of naar het station, bleef Bois-Colombes even ondoordringbaar als het dichte bos dat zich weer sluit achter de prins die Doornroosje komt bevrijden. De lange rue Charles-Chefson waaraan mijn school stond, maakte een paar meter voorbij de school een bocht, en omdat er nooit aanleiding was om verder te lopen, heb ik nooit geweten hoe de straat, waarvan ik lang heb gedacht dat hij doodliep, er verderop uitzag. Er stonden alleen nog wat

lage huizen die ik me niet anders kon voorstellen dan her en der verspreid, zonder stratenplan, als een nederzetting van kolonisten op een gigantisch gebied dat ze om mysterieuze redenen verlaten hadden, een niemandsland zonder grenzen dat in mijn gedachten braak lag.

Naast het 'nieuwe' station uit de jaren dertig, gebouwd in een modernistische stijl met een van onder tot boven met glazen tegels opengewerkte vierkante klokkentoren (dat viel niet bij alle bewoners in de smaak, maar bewees hoe dynamisch het gemeentebestuur was), ongeveer op de plek van een uitspanning die in de negentiende eeuw erg in trek was, staat het grand café van Bois-Colombes, het Louis xv, dat nog een landelijke uitstraling heeft met een puntdak en nepboomtakken van pleisterwerk op de muren. Het verschil met de pionierstijd waar dit decor van getuigt, en zelfs met mijn kindertijd, is dat je tegenwoordig, als je midden overdag door Bois-Colombes wandelt, weinig gelukkige bewoners tegenkomt die genieten van deze aangename omgeving op acht treinminuten van station Saint-Lazare. Je loopt in de stilte die kenmerkend is voor de voorsteden, en die niet de misleidende nijvere stilte van het platteland is, en evenmin de voorbijgaande stilte van de nacht, maar eerder een stilte die aanvoelt als een wegsijpelen, een wegstromen van de geluiden van het leven, opgeslokt door de hermetisch gesloten gevels. Behalve in de rue des Bourguignons, de lange winkelstraat langs de grens met Asnières, heb je het gevoel dat je door de lanen van een kerkhof loopt. En het is in feite ook het kerkhof van de zuivelwinkel, de kolenhandel, de kleermaker, de maasvrouw naar wie mijn moeder me stuurde om de kousen te gaan halen die ze

daar liet repareren, de garen- en bandwinkel, de drogist, de platenwinkel, de boekwinkel die na zijn vertrek op het metalen rolluik een inmiddels vergeeld aanplakbiljet ‘te huur’ achterliet, en zelfs van de kinderen die daar hinkelden en met wie ik tot mijn grote wanhoop nooit mocht spelen. Als je op straat rondhing, decreteerden de twee vrouwen die me opvoedden, kreeg je beslist verkeerde vrienden, en ze waren des te strenger omdat de straat werd gezien als het domein van volkse kringen en zij zich wensten te onderscheiden van hun afkomst; mijn grootmoeder, dochter van een kapper uit de Elzas die zich in Parijs had gevestigd, had, zoals veel kinderen van middenstanders in die tijd, haar jonge jaren afwisselend in de kapsalon van haar vader en buiten op straat doorgebracht.

Dus tekende ik hinkelbanen op een van de twee grote balkons van het appartement waar we gingen wonen toen mijn ouders eindelijk een driekamerwoning hadden gevonden in het complex naast het gebouw waar ik het daglicht had gezien, nummer 3, op de zevende verdieping, onder het dak, aan de straatkant, in het licht. Een buitenkans, want als we vanaf het balkon naar de straat beneden keken, leek die een plas schaduw onder in een diepe slotgracht. De rue Philippe-de-Metz, die maar tien nummers telt, is de enige straat in de gemeente die geheel is afgebakend door lijnrechte, vrijwel identieke, even hoge woonblokken die aan het eind van de jaren twintig zijn gebouwd, van gele baksteen met banen rode baksteen aan de oneven kant, en van rode baksteen met gele banen aan de even kant. Kortom, een fort, waarbinnen één boom was gered, beschermd door een met een hek afgesloten inham die was uitgespaard

in het gebouw tegenover het onze, een overgebleven stukje groen dat we heel grappig vonden omdat het het enige was in de straat, in een stad waar de meeste andere straten overvloedig belommerd waren; het was een vorm van zelfspot, wij vormden de avant-garde van de van chlorofyl verstokenen, de ware stedelingen dus, helemaal bij de tijd. Ik heb pas veel later begrepen dat die boom de enige overlevende was van drie bomen die van de vroegere eigenaars van de grond bewaard moesten blijven. Die voorwaarde hadden ze gesteld toen ze hun eigendom overdroegen aan de gemeente. Die mensen heetten monsieur en madame Philippe en de naam van de straat is een eerbetoon aan hun vader en schoonvader, die uit Metz kwam. Dat heeft mijn broer nooit geweten. Inmiddels is de laatste boom ook dood en niet vervangen.

Ik mocht niet naar de 'hemel' van de hinkelbaan op de openbare weg springen, maar ik mocht wel frisse lucht happen tijdens zondagse boswandelingen en tijdens vakanties aan zee waar ik vanaf mijn vroegste jeugd elk jaar mee naartoe werd genomen. Wanneer zag ik voor het eerst de horizon? Vanaf welke leeftijd zijn we in staat de schaal van ons klompje zenuwen en spieren af te zetten tegen een vlakke waarvan we het einde niet zien, tegen een berg waarvan de top in de wolken verdwijnt? Gebeurt dat plotseling of geleidelijk, dat de ruimte niet meer de lichtmassa is die ons bij onze geboorte besprong en verblindde? Door welk bewustwordingsproces maken we ons los van de omgeving die aanvankelijk geen boven en onder heeft, en geen stabiele richting, waarin we alle kanten uit worden gewiegd

en gezwaaid door armen die toch alleen voor ons welzijn zorgen? Is het mogelijk een besef van de continuïteit van de ruimte te krijgen zolang perioden van slaap de plekken waarheen we vervoerd worden van elkaar scheiden, of zolang we alleen de voering van de kap van een kinderwagen zien wanneer we onze ogen opendoen? Hoeveel wankele passen gevolgd door een val op het parket moeten we hebben gezet voordat we beseffen dat dit alles zich laat bekijken en temmen, zodat het ons niet langer, in een onverklaarbare en wrede afwisseling, onverschillig opneemt en vervolgens op een pijnlijke manier afstoot, en zodat we het ons kunnen toe-eigenen? Anders dan volwassenen, die op foto's vaak terughoudend poseren, de kin ingetrokken zodat ze er nors van gaan kijken, omdat ze de zon in hun ogen hebben en vooral omdat ze al weten dat ze die bijna onbekende die in hun plaats op het glanspapier verschijnt niet leuk zullen vinden, hebben heel jonge kinderen een houding die hen projecteert, de blik recht in de lens alsof ze houvast willen hebben aan het oppervlak van het beeld. Op een foto uit juli 1949 klem ik me vast aan een tuinhek om overeind te blijven, maar het lijkt of ik er met alle geweld overheen wil klimmen, naar de ruimte waar het hek me van scheidt, me wil aandrukken tegen degene die daar staat en het fototoestel vasthoudt, het oercontact met de mensen en de wereld wil behouden.

Tijdens dit leerproces worden we natuurlijk begeleid en gesteund door volwassenen. Mensen die een kind op de wereld hebben gezet vinden niets geweldiger dan het vervolgens in de wereld los te laten, in de stoffelijke elementen waaruit die bestaat. Terwijl ze zelf opnieuw genieten van het

plezier van een ontdekking die zij helemaal aan het begin van hun eigen leven ook hebben gedaan, maar die is weggezonden in dat deel van het geheugen dat nooit terugkomt, beleven ze de vreugde van het geven zonder bijgedachten. Gedurende een te korte tijd zijn ze goden die hun kroost alle natuurwonderen van de wereld cadeau doen. Een kind laten spetteren in de laatste uitlopers van de golven en het de zachte korreligheid van zand tussen zijn vingers laten voelen, of, veel later, het kind leren de Grote Beer boven zijn hoofd te herkennen, versterkt de betekenis van de uitdrukking 'leven schenken', en dat geschenk is eerlijk gezegd minder ingewikkeld en veel spontaner en zeker niet minder fundamenteel dan alle geschenken die ze later geven, wanneer ze naar beste kunnen proberen op te voeden, of liever gezegd dingen toe te staan die hun in werkelijkheid worden afgedwongen, of zelfs, zoals ieder van hen hoopt, iets goeds over te brengen! Die vreugde van het ouderlijk leven is de kortste maar ook de volmaaktste. Toen ik voor het eerst naar zee ging, konden mijn ouders niet wachten. Ze waren moe van de reis, het werd al donker, maar voordat ze naar het huisje gingen dat ze hadden gehoord, besloten ze met de auto langs het strand te rijden om me de zee te laten zien. Nog nooit was ik ergens geweest zonder huis, of boom, of zelfs gras, zonder een enkel mens, met alleen de grijze leegte van het fonkelende en onregelmatige brede strand van Riva-Bella, en hier en daar zwinnen en geulen vol water. We kwamen aan bij eb, en in dat deel van de Normandische kust trekt de zee zich heel ver terug, zo ver dat je hem bijna niet meer ziet. Mijn gezicht moet uitdrukingsloos zijn geweest en dat zal mijn moeder als teleur-

stelling hebben opgevat want ik hoorde haar lijsig zeggen: 'Ze denkt dat dit de zee is!' Maar was zij zelf niet degene die teleurgesteld was dat ze me niet meteen iets bijzonders kon laten zien? Want ik had niets verwacht, ik was veel te jong om al een mentale voorstelling te hebben gemaakt op grond van afbeeldingen die ik had gezien of verhalen die ik had gehoord, waarmee ik wat voor mijn ogen opdoemde kon vergelijken. Ik was zelfs niet als de primitieve mens die voor een berg staat waar hij niet overheen kan, en zich dan voorstelt dat aan de andere kant een bijzonder koninkrijk, een paradijs ligt. Zijn wij, zolang onze ogen en neusgaten nog niet zo heel ver van onze voeten verwijderd zijn, beter in staat tot anticiperen dan een dier? Moeten we niet genoeg nemen met de signalen die een voor een onze zintuigen bereiken? De opmerking bracht me in verwarring. Kan het zijn dat ik me schuldig voelde omdat ik niet had voldaan aan de verwachtingen van mijn moeder, terwijl ik mijn ogen uitkeek? Zolang een kind nog niet tussen zichzelf en de omringende wereld de beelden schuift die anderen ervan hebben gegeven, riskeert het geen misverstanden of teleurstellingen, heeft het geen reden om niet volledig in harmonie met die wereld te zijn; het aanvaardt de wereld zoals die zich voordoet, zonder aarzeling en zonder reserve, met de onschuld van een heilige die zich verdiept in alle dingen en alle schepselen, een grasspriet of een worm, want het zijn allemaal geschenken van God. Ik vond het geweldig dat de zee in de schemering die enorme, slordige, kleurloze lap zand was met her en der blekere, gladdere oppervlakken. Heeft die aanblik zich niet blijvend in me vastgezet omdat ik erdoor werd overweldigd? Dit gevoel vind ik te-

rug in sommige schilderijen van Salvador Dalí waarop de schilder zichzelf zogenaamd als kind heeft uitgebeeld, een minuscuul silhouetje moederziel alleen op een onafzienbare gele, kale vlakte. De ruimte die het lichaam nog niet heeft doorkruist, is vrij van producten van de verbeelding; geen van de dingen waar de blik op stuit heeft al een plaats gekregen, het is een onbegrensde ruimte die het lichaam in vervoering brengt. Merkwaardig genoeg herinner ik me niets van mijn eerste echte ervaring met de zee, de eerste golven die op me spatten, bijvoorbeeld, een fenomeen dat toch veel spannender en leuker is dan verspreide waterplassen.

Zodra we verlost zijn van de tralies van de box, waarin we aanvankelijk worden opgesloten – vast voor onze veiligheid, maar eigenlijk als een dier in een kooi –, en ontdekken dat de wereld niet alleen bestaat uit deuren die dicht moeten blijven en kiezels die je knieën schaven, ervaren we de ruimte eindelijk als een continuüm. Wanneer je al die grote mensen achter kleine mensjes aan ziet rennen, hoewel die beentjes toch ongeveer de helft korter zijn, zou je denken dat dit continuüm uitnodigt om er onverwijld en steeds opnieuw in door te dringen. Het logische gevolg is dat de verkenners in de dop, die in zijn cellen een warme herinnering bewaart aan het volmaakte verblijf waarin hij kort daarvoor nog verbleef, voor verstoppelijken zorgt; en op de leeftijd dat we beginnen te begrijpen dat morele verboden grotere hinderpalen vormen dan materiële grenzen, zullen dat misschien plekken zijn van waaruit we ons kunnen voorstellen dat daarbuiten alles mogelijk blijft – ei-

genlijk niet zozeer tijdelijke schuilplaatsen voor het onverschrokken lichaam als wel prikkels voor de verbeelding. De ruimte die we onttrekken aan de blik van volwassenen is de bioscoopzaal waar we de film afspelen van de wereld waarin zij wonen, en waar we ooit deel van zullen uitmaken, maar dan wel een film die zich voorlopig nog naar onze wensen voegt. Net als alle andere kinderen heb ik een hut gebouwd tussen vier tafelpoten en heb ik een ontdekkingsreizigerstent opgezet door de lakens op te tillen. Ik heb die spelletjes lang volgehouden, met een fantasie die gedeeltelijk geïnspireerd was op *Het meisje met de zwavelstokjes*. Ik had het boek meegenomen van een prijsuitreiking op school; het boek dat ik zelf had gekregen, een rode kaft met goudopdruk, alsof het een antieke band was, had ik met een vriendinnetje geruild voor dit veel grotere, zachtere album met veel meer plaatjes, in grijs-blauw ton sur ton. Ik stelde me voor dat ik in armoede op straat leefde en overvallen werd door een sneeuwstorm, dat ik groot genoeg was om een kinderwagen te duwen met een baby erin, zonder dat ik ooit de moeite nam voor mezelf te verklaren of het kind van mij was of dat ik er alleen maar voor zorgde, maar tegelijkertijd was ik klein, klein genoeg om onder de kinderwagen te hurken ter bescherming tegen de vlokken. Net als de vlam van de zwavelstokjes in het sprookje bood deze armzalige beschutting me een bijzonder behaaglijk gevoel in mijn ellende.

Door het contrast krijgt het kind dat zich verstopt het idee dat het gebied buiten zijn hoekje eindelijk veel groter is dan het is: de eetkamer is een tuin, de slaapkamer een oerwoud, en dat gaat precies gelijk op met zijn gedach-

ten. Terwijl de dromen van de volwassene hem naar de toekomst projecteren, zijn die van het kind onmiddellijk tastbaar. Bovendien, naarmate de volwassene zijn dromen verwezenlijkt, trekt zijn denkbeeldige wereld zich steeds verder terug, omdat hij moet aanvaarden dat de werkelijkheid nooit zo magisch is als de dromen, zodat hij ze ongemerkt aanpast aan de grenzen van het redelijke, en Amerika opgeeft voor huisje Weltevreë, terwijl, zolang de kindertijd duurt, de dromen uitdijen naarmate de levensruimte groeit.

De beslissende wending, het moment dat we onvermijdelijk de trechter naar de volwassenheid in glijden, komt wanneer we echt beginnen de ruimte te peilen, proberen de verhouding tussen ons lichaam en onze omgeving min of meer in te schatten, dat wil zeggen wanneer niemand ons meer bij de hand houdt, wanneer er niet meer voortdurend een intermediair lichaam bij ons in de buurt is dat, vanuit zijn hoogte en vertrouwend op zijn ervaring, verder kan zien, ons waarschuwt en ons intoomt, 'dat talud is te hoog... Die helling is te steil... Die omweg zou te lang duren, daar hebben we geen tijd voor, we gaan naar huis', en wij de wereld verder helemaal zelf moeten begrijpen, als microkosmos losgelaten in de macrokosmos zonder de volgende stap en de uiteindelijke bestemming te kennen. Voor de meesten van ons komt die eerste ervaring van de eenzame strijd tegen de voetangels en klemmen en raadsels van de grote wereld op de eerste schooldag.

Die dag heb ik niet gehuild. Ik stond opeens tussen andere kinderen in een hal die, misschien omdat ik uit de strenge

burcht van de rue Philippe-de-Metz kwam, een bijzondere plek leek: een gigantische, helemaal ronde zaal – zoiets had ik echt nog nooit gezien – verlicht door boogramen die uitkeken op de binnenplaats die ook al veel groter was dan die bij ons thuis. De kleuterschool is een bizarre tussenplek, waar je begint te leren hoe de wereld van de volwassenen werkt, maar waar bepaalde details van het leven, die de allerkleinsten altijd problemen opleveren, aan hen worden aangepast, compensaties voor hen die eraan zullen moeten wennen dat het er steeds minder worden. Om hun te leren hun jas op te hangen zijn de haakjes precies op hun hoogte gemonteerd, ze kunnen aan een tafel en op een stoel gaan zitten zonder te hoeven klimmen, en vervolgens naar de wc gaan als grote mensen, op een echte wc-pot die niet hoger is dan een po. Het hek tussen de ingang van de school en de speelplaats, waar mijn moeder me gedag kuste omdat ouders in principe niet verder mochten komen, was ook aangepast aan het formaat van de kinderen, zodat het in werkelijkheid alleen hun de toegang versperde, een subtiele manier om hen te laten wennen aan gevangenschap. Zo wordt het gebied waarin we ons bewegen groter, terwijl de voorwerpen die het opdelen en ons vastleggen dichterbij komen: de eerste sociale ruimte waarin we ons ontwikkelen is onderworpen aan voortdurende schaalveranderingen, zoals het land van Alice, al herbergt het veel minder wonderen.

Mijn moeder werkte, maar omdat ze haar moeder thuis had en die overdag voor de kinderen kon zorgen, werd ik pas op mijn vijfde naar school gestuurd, in het derde en laatste jaar van de kleuterschool. Ik werd ingeschreven op

een van de twee scholencomplexen van de stad, Jules-Ferry, dat dateerde uit het begin van de twintigste eeuw en halverwege de jaren dertig was uitgebreid. Sindsdien heeft de school vrijwel geen veranderingen ondergaan. Hij staat op de hoek van de rue de l'Amiral-Courbet en de rue Charles-Chefson, een langgerekt modern gebouw van rode baksteen, met hoge, grote ramen. Vooral het middenstuk is charmant, met een puntgevel als het dak van een huis dat door een kind is getekend, en een mooie wijzerplaat met zwarte wijzers en witte stippen die de uren weergeven, rechtstreeks op het baksteen aangebracht. In dit gedeelte zijn twee symmetrische ingangen, die van de kleuterschool en die van de lagere school waar nog het opschrift 'meisjes' boven staat, hoewel het onderwijs tegenwoordig gemengd is. Het zijn grote poorten boven aan een paar treden, boogvormig, als de ingang van een tunnel, en afgesloten met hekken waarop her en der speels de letters van het alfabet te zien zijn. Elke poort is omzoomd met een soort dikke worst, ook van baksteen, waardoor de gladde gevel bijna iets obsceens krijgt, als de mond van een reus of een vlezige vulva! Maar van een afstand en recht van voren lijken de poorten vooral op twee vriendelijke grote ogen die met hun zware ronde oogleden verbazing uitdrukken, terwijl de glazen deuren in de hekken diep in de oogkassen de verstarde pupillen vormen. Jules-Ferry is een mooie school waar ik me altijd prettig zou voelen. Ik bedenk nu dat het gebouw een soort clownshoofd had met grote verbaasde ogen.

Het klaslokaal was ook heel groot, maar hermetisch afgesloten, misschien doordat het nog vroeg was, en geen mooi weer, begin oktober, en de vele grote ramen ver boven mijn

kruin een licht doorlieten dat dezelfde neutrale kleur had als de muren. Er waren te veel mensen om me heen en daar werd ik een beetje radeloos van. Ik ging bij de muur zitten, heel ver van de schooljuf in het midden. Alle hoofden waren naar haar toegekeerd, en vanaf mijn plekje zag ik alleen maar haardossen in het schemerlicht, als rijen spoken. Ze zei iets wat ik niet goed verstond, en toen begon ze de achternaam van elk kind af te roepen en iedereen antwoordde meteen, terwijl ik er niet achter kon komen wat precies de bedoeling was. Het ging snel, ik deed vreselijk mijn best om het te begrijpen, maar ik denk dat ik een beetje doof was door de emotie. Opeens klonk mijn achternaam en overrompeld schreeuwde ik: ‘Catherine!’ Mijn buurvrouw draaide zich om en wierp me een blik toe waaruit ik meteen opmaakte dat ik het verkeerde antwoord had gegeven. Ook anderen keerden hun gezicht naar me toe, onverschilliger. Voor hen was het niet hun eerste schooldag, zij wisten wat je moest zeggen. Diep in me borrelde de kleine alchemie van een vleugje schaamte vermengd met het onaangename besef buiten de groep te staan die het bewustzijn in staat stelt te voelen wat het nog niet zou kunnen benoemen, zijn uitzonderingspositie; zoals je op een pijnlijke plek drukt om te zorgen dat de pijn langzaam wegtrekt en je, door de aandacht van die plek af te leiden, heel je lichaam terugkrijgt. Zo heb ik aan die kortstondige vernedering geen al te nare herinnering overgehouden. De juf onderbrak haar opsomming, zocht me met haar ogen en ging toen verder, waarschijnlijk omdat ze het niet nuttig vond om me meteen uit te leggen dat ik als mijn naam werd opgelezen in het vervolg ‘Present!’ moest antwoorden.